

Sammanfattning

Kort om utredningens uppdrag

Ett antal fall av grövre våld har inträffat i grund- och gymnasieskolor under senare tid, i vissa fall med dödlig utgång. Regeringen bedömer att säkerhetsläget och hotbilden inom skolväsendet har förändrats i negativ riktning. Utredningen tillsattes med syftet att barn, elever, lärare, rektorer och annan personal ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö (dir. 2022:86).

I detta delbetänkande behandlar vi frågan om lämplig organisering av lokala eller regionala operativa organ för samverkan i individärenden som rör oro för skolattacker. I betänkandet redovisas exempel på befintliga lokala samverkansformer och beskrivningar av hur dessa fungerar. Vi redogör även för erfarenheter och lärdomar efter inträffade skolattacker i Sverige och andra länder. Ytterligare en fråga som berörs är hur det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet kan stärkas.

Genom ett tilläggsdirektiv (dir. 2023:22) utvidgades utredningens uppdrag med nya frågor om att förebygga, förhindra eller försvåra brott i allmänhet inom skolväsendet, och inte enbart grövre våldsdåd eller skolattacker. I tilläggsdirektivet finns också nya deluppdrag som berör säkerhetsfrågor i skolan. Utredningen kommer i enlighet med direktiven att redovisa flera deluppdrag från det ursprungliga direktivet och samtliga deluppdrag från tilläggsdirektivet i slutbetänkandet, senast den 29 februari 2024.

Uppdraget att förhindra och försvåra våldssituationer i skolväsendet

Utredningen föreslår att Center mot våldsbejakande extremism (CVE) ska utgöra en central stödfunktion med uppdrag att bidra med kunskapsstöd i individärenden till kommuner, myndigheter och andra aktörer som i sin verksamhet hanterar oro för att en eller flera individer ska genomföra en skolattack. Vi bedömer att en central kunskapsstödjande funktion kommer att utgöra ett väsentligt bidrag till att stärka den lokala operativa samverkan som sker i individärenden om oro för skolattacker.

Vi föreslår vidare ny sekretessreglering för uppgifter om enskilda personliga och ekonomiska förhållanden samt ny personuppgiftsreglering, med koppling till CVE:s hantering av uppdraget att ge stöd i individärenden om oro för en skolattack.

Samverkan är en viktig komponent i såväl det bredare brottsförebyggande arbetet som i arbetet att förhindra och försvåra skolattacker. I individärenden om oro för skolattacker kan samverkan behöva ske mellan till exempel skolan, socialtjänsten, polisen och hälso- och sjukvården. För att samverkan ska fungera behövs styrning, struktur och samsyn. Det finns etablerade samverkansformer för brottsförebyggande arbete i många av landets kommuner, men samverkan sker på många olika sätt och enligt olika modeller. I detta betänkande identifierar vi olika typer av hinder och utmaningar för samverkan. Vi anger också ett antal utgångspunkter för en lämplig organisering av samverkansorgan för att förhindra skolattacker.

Vi konstaterar att det inte är ändamålsenligt att inrätta nya operativa samverkansorgan som täcker samtliga av landets kommuner enbart med syfte att samverka i individärenden om oro för skolattacker, eftersom dessa ärenden är ovanliga i många kommuner. Vår bedömning är att de nackdelar det skulle innebära att skapa ett nationellt system med nya organ för samverkan i individärenden som enbart gäller oro för skolattacker inte uppvägs av de fördelar som det kan innebära. Vi har för avsikt att återkomma till överväganden om behovet av organisering av samverkan i slutbetänkandet, med ett bredare brottsförebyggande perspektiv.

Enligt vår bedömning är en central stödfunktion ett ändamålsenligt sätt att tillgodose behovet av expertkunskap och praktiska erfarenheter i ett individärende rörande oro för en skolattack, vilket

i sin tur kan förbättra förutsättningarna för samverkan på lokal och regional nivå. Vi föreslår att kunskapsstödet ska ges av CVE eftersom centret har den kompetens som krävs för att stötta lokala och regionala aktörer i frågor som rör oro för skolattacker. CVE arbetar redan i dag med att ge behovsanpassat stöd till kommuner, myndigheter och andra aktörer som i sin verksamhet hanterar frågor om förebyggande av våldsbejakande extremism. Inom ramen för det uppdraget arbetar CVE med stöd i ärenden om oro för skolattacker. Det stöd som i dag ges begränsas emellertid av att det endast kan ges i avidentifierade ärenden. Med vårt förslag kommer CVE att få ett tydligt uppdrag att ge stöd i individärenden i frågor som rör oro för skolattacker, utan att ärendena behöver avidentifieras, och oavsett om det finns kopplingar till våldsbejakande extremism eller inte. Uppdraget att ge stöd i individärenden aktualiserar frågor om sekretess och personuppgiftshantering. Individärenden om oro för skolattacker kan typiskt sett innehålla känsliga personuppgifter. Vi har bedömt att befintlig sekretesslagstiftning är otillräcklig för att tillgodose individens intresse av att känsliga uppgifter inte röjs. Vi föreslår därför att sekretess som utgångspunkt ska gälla i CVE:s stödverksamhet i dessa ärenden. Vi föreslår även en ny lag om personuppgiftsbehandling hos CVE som ska gälla för den personuppgiftsbehandling som till följd av det nya uppdraget kommer att ske hos CVE.

Uppdraget att lämna förslag på hur det förebyggande arbetet mot hot och våld i skolväsendet kan förbättras

Utredningen föreslår att CVE tillsammans med Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ska få i uppdrag att ta fram ett metodstöd för skolväsendets förebyggande arbete mot skolattacker. CVE föreslås få en samordnade roll för uppdraget. Arbetet ska inriktas mot metoder för att tidigt upptäcka elever som uppvisar oroväckande beteenden som inte är begränsade till akademiska eller disciplinära svårigheter eller specifikt våldsamt beteende och för att hantera oro på ett strukturerat sätt. Metoder och arbetsätt kan tas fram efter kartläggning och analys av metoder som används i andra länder.

Vi föreslår att uppdraget ges till CVE eftersom centret enligt vårt förslag ska utgöra ett kunskapsstöd i skolattacksärenden. För att se

till att åtgärder och metoder i möjligaste mån integreras på ett naturligt sätt i skolornas organisatoriska struktur och anpassas till de övriga förutsättningar som styr skolornas verksamhet föreslås att uppdraget ska utföras tillsammans med Skolverket och SPSM. Därigenom säkerställs också att metodstödet når ut till hela skolväsendet. Förslaget syftar till att stärka det förebyggande arbetet mot våldsdåd i skolväsendet.

Forskning om skolattacker i andra länder pekar på att hotbedömning är en framgångsrik strategi för att förhindra skolattacker. I flera länder har vägledning tagits fram för att fånga upp och hantera varningssignaler.

Skolan intar en särställning i det förebyggande arbetet mot skolattacker, eftersom skolan har en unik daglig kontakt med eleverna. Skolan har därför också en särskild möjlighet att se tidiga och subtila varningssignaler. Skolpersonal ställs inte sällan inför situationer där en elevs beteende ger upphov till oro eller ”dålig magkänsla”. I vissa situationer kan skolpersonal behöva göra någon form av hot- eller riskbedömning. Det finns därför skäl att överväga åtgärder som syftar till att bättre rusta skolor och skolpersonal att känna igen och hantera varningssignaler.

Konsekvenser

Utredningens förslag får ekonomiska konsekvenser för staten, i huvudsak genom att CVE behöver förstärka sin bemanning med motsvarande två årsarbetskrafter för att kunna fullgöra det föreslagna uppdraget. Enligt vår uppskattning uppgår denna kostnad till 4 miljoner kronor år 2025. Uppdraget för CVE, Skolverket och SPSM att ta fram ett metodstöd kommer uppskattningsvis att kosta 2 miljoner kronor år 2024.

Utredningens förslag om att CVE ska ge stöd i individärenden om oro för skolattacker och i samband därmed hantera personuppgifter innebär ett intrång i den registrerades personliga integritet. Men vi bedömer att förslaget utgör en nödvändig och proportionell åtgärd i syfte att säkerställa att aktörer som hanterar oro för en skolattack kan få ett ändamålsenligt och effektivt stöd i arbetet för att förebygga och förhindra sådana våldsdåd. Att så sker är ett generellt allmänt intresse.

Ikraftträdande

Vi föreslår att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 januari 2025.